

CZU: 81'272

ROLUL CONTEXTULUI ȘI AL INTERDISCIPLINARITĂȚII ÎN POLITICA LINGVISTICĂ EDUCAȚIONALĂ

Angela SOLTAN

Universitatea de Stat din Moldova

Lucrarea pune în discuție și urmărește rolul contextului și al interdisciplinarității în politica lingvistică educațională prin contribuțiile a patru autori de referință din spații culturale sau temporale diferite. Totodată, lucrarea prezintă diferite demersuri culturale în procesul constituirii cadrului metodologic al sociolingvisticii. Doi dintre autorii analizați sunt nume notorii din domeniul politicii lingvistice din spațiul anglo-saxon. Einar Haugen reprezintă prima generație de sociolingviști, iar Robert L. Cooper pe cea de a doua. Ceilalți doi autori sunt nume notorii din spațiul cultural latin: Eugen Coșeriu din domeniul filozofiei limbii și din prima generație de lingviști preocupați de teoretizarea sociolingvisticii, iar Pierre Bourdieu din domeniul sociologiei, reprezentând prima generație de sociologi care și-au extins sfera de cercetare spre lingvistică.

Cuvinte-cheie: *fractură culturală, achiziția limbilor, comportament lingvistic, planificare lingvistică, piață lingvistică, piața limbilor, cadru de cercetare.*

THE ROLE OF CONTEXT AND INTERDISCIPLINARITY IN LANGUAGE EDUCATION POLICY

The paper discusses and analyzes the role of context and interdisciplinarity in educational language policy through the contributions of four leading authors from different cultural or temporal spaces. At the same time, the paper presents different cultural approaches in the process of establishing the methodological framework of sociolinguistics. Two of the authors analyzed are notorious names in the field of language policy in the Anglo-Saxon area. Einar Haugen represents the first generation of sociolinguists, and Robert L. Cooper the second. The other two authors are notorious names in the Latin cultural space: Eugen Coșeriu in the field of language philosophy and the first generation of linguists concerned with the theorizing of sociolinguistics, and Pierre Bourdieu in the field of sociology, represents the first generation of sociologists who have extended their field of research to linguistics.

Keywords: *cultural fracture, language acquisition, language behavior, language planning, linguistic marketplace, market for languages, research framework.*

Introducere

Scopul acestei lucrări este de a pune în discuție rolul *contextului* și al *interdisciplinarității* în politica lingvistică educațională. Dacă în spațiul anglo-saxon sociolingvistica s-a constituit în baza cercetărilor interdisciplinare cu caracter practic, în alte spații culturale, cel al limbilor latine, spre exemplu, s-a optat pentru o împărțire riguroasă pe categorii și o „circumscriere epistemologică”. Aceste două direcții în dezvoltare au rezultat în „enclavizare contraproductivă”, cu atât mai mult că „ne referim la o disciplină al cărei punct de plecare a fost tocmai creditarea diferenței și a variației lingvistice” [1, p.323; 2].

Sociolingvistica se constituie în timp ca o „taxonomie teleologică” pentru lingviștii de formațiune clasică [1, p.315]. Adică, construcția inductivă a sistematizărilor, clasificărilor, metodelor și termenilor edificată de la începutul anilor '60 până în prezent, împreună cu argumentarea validității scopurilor și metodelor, se aseamănă cu argumentele teleologice despre existența lui Dumnezeu.

După două conferințe în 1966 în SUA, unde nume notorii constată eterogenitatea temelor de cercetare, interdisciplinaritatea contextelor cercetate și diversificarea exponențială a direcțiilor de cercetare, disciplina nouă, menită să studieze corelația și variația aspectelor lingvistice și sociale ale interacțiunii umane, obține un nume și statut.

În 1972, la cel de-al XI-lea Congres al Lingviștilor, ținut la Bologna, sunt identificate cel puțin 15 subdiviziuni ale disciplinei caracterizate drept „nebulosă în expansiune” [1, p.311]. La primul Congres Brazilian de Socio- și Etnolingvistică (1978) Eugen Coșeriu prezintă comunicarea *Socio- și etnolingvistica. Bazele și sarcinile lor*. Schimbarea de paradigmă în teoria lingvistică antrenează o diversificare continuă a temelor de cercetare alături de preocupări legate de bazele teoretice ale noii discipline. Coșeriu încearcă să identifice cadrul sociolingvisticii ca disciplină cu un profil epistemic individualizat și autonom în raport cu celelalte discipline lingvistice [3].

În procesul definirii și clasificării categoriilor sociolingvistice, chiar în primul deceniu se constată o fractură culturală între spațiul anglo-saxon și cel francofon. Organizatorii colocviului internațional de anvergură în limba franceză *Teorii și practici ale sociolingvisticii* (1978), ambițiosul grup de cercetări de pe lângă Universitatea de la Rouen, GRECO (Le Groupe de Recherche sur Covariance Linguistique), încearcă repararea dezechilibrului. La deschiderea colocviului, Jean-Baptiste Marcellesi accentuează că limba franceză a fost aleasă nu doar din comoditate pentru lucrările colocviului, ci ca o reacție „care nu este fără legătură cu sociolingvistică însăși” [1, p.311, 316]. Constatăm în aceste declarații atât o competiție, cât și o diferențiere a demersului științific în raport cu spațiul anglo-saxon.

Sociolingvistica anglo-saxonă, prin stilul cercetării adoptat, s-a aruncat într-un bazin adânc, a învățat să înoate, iar în paralel a descris detaliat experiențele, a definit și a nuanțat epistemic domeniile și temele. Dacă în anii '70 mai existau dubii în privința posibilității creării unui cadru teoretic firesc pentru sociolingvistică, aplicarea „principiului sănătos al înotătorului” a fost identificat de Coșeriu drept o valoare a acestui domeniu de cercetare care „învață a înota înotând” [3, p.130-131].

Este o tradiție epistemologică care nu are neapărat impact asupra calității cercetărilor, ci mai curând asupra aplicabilității rezultatelor. Numărul publicațiilor, varietatea și complexitatea subiectelor abordate în limba engleză și aplicabilitatea lor practică demonstrează că demersul empiric anglo-saxon a deschis posibilități nelimitate, elaborând metode, verificând-le în teren și generând evidențe multiple. Mai ales dacă ne referim la statutul obținut de limba engleză la nivel global în comparație cu alte limbi în perioada dezvoltării sociolingvisticii.

Una dintre trăsăturile importante ale *contextului* anilor '60, perioada de constituire a teoriilor *politicii* și *planificării lingvistice* [4, p.19-29; 6, p.201-202] în sociolingvistică, este apropierea semnificativă a sistemului de învățământ de mase și transformarea acestuia într-un sistem de educație publică. Nivelul diversității a început să crească în sala de curs, de la diversitatea *stratificării sociale* și a *variației lingvistice* inerente acesteia, la *diversitatea culturală* și *lingvistică* [4, p.7].

În funcție de gradul eterogenității comunității care constituie unitatea de bază a *planificării lingvistice*, cei care elaborează *politica lingvistică* au misiunea de a „construi” un cod comun, funcțional pentru asigurarea comunicării. Se are în vedere fie alegerea unei limbi comune într-o comunitate bilingvă sau multilingvă (intervenție macrolingvistică) [5, p.163], fie *standardizarea varietăților* aceleiași limbi (intervenție microlingvistică) [5, p.169].

Preocupărilor normative le revine un rol important în educația publică, fiindcă înainte de apariția acesteia diferite *clase sociale* utilizau *varietăți lingvistice* uneori la fel de diferite ca și limbile diferite.

Metode de cercetare și corpusul analizat

În următoarele compartimente vom analiza *contextul* și *interdisciplinaritatea* la patru autori din diferite spații culturale. Doi sunt nume notorii din domeniul *politicii lingvistice* din spațiul anglo-saxon, din prima și din cea de a doua generație de sociolingviști, iar ceilalți doi sunt nume notorii din spațiul cultural latin: primul din domeniul filozofiei limbii și din prima generație de lingviști preocupați de teoretizarea sociolingvisticii, iar cel de al doilea din domeniul sociologiei, din prima generație de sociologi care și-au extins sfera de cercetare spre lingvistică.

1. Lingvistul american de origine norvegiană **Einar Haugen** este cel care a introdus, în 1959, termenul *planificare lingvistică* [4, p.19-29; 6, p.201-202], utilizat mai târziu pentru a desemna latura aplicativă a *politicii lingvistice*. Inițial însă nu se făcea distincție între *politică* și *planificare lingvistică*. Heinz Kloss (1968) propune o diferențiere între *planificarea corpusului* (intervenție de standardizare) și *planificarea statutului limbii* (intervenție de organizare a ierarhiei sau rolurilor pe care le au limbile într-un stat) [4, p.21; 5, p.196]. Cooper (1989) a adăugat o dimensiune existentă în mod implicit în *planificarea lingvistică* și anume – *achiziția lingvistică*.

Planificarea lingvistică, potrivit lui Cooper, *presupune eforturi deliberate pentru a influența comportamentul altor persoane cu privire la achiziția, structura sau funcțiile care revin codurilor limbii pe care o utilizează* [6, p.45]. Bernard Spolsky echivalează noțiunea de *achiziție lingvistică* cu *educația lingvistică* [7]. Termenul *educația lingvistică* se referea inițial la procesul de învățare conștientă a limbii a doua și a limbii străine, pe când *achiziția lingvistică* presupunea procesul subconștient de „înmagazinare” a cunoștințelor și *competențelor lingvistice* [5, p.15]. În studiile referitoare la învățarea unei limbi în context monolingv, bilingv ori multilingv s-a făcut deseori distincția între *achiziție*, considerată incidentă și implicită, și *învățare*,

intenționată și explicită. Stephen Krashen, cercetător american preocupat de aspectele achiziției naturale a limbilor, sublinia că este nevoie să conștientizăm diferența dintre învățarea unei limbi și învățarea despre o limbă [8, p.45].

În lucrarea *The Ecology of Language* (1972) Haugen pune în discuție rolul și locul domeniului nou în științele sociale, raporturile dintre prescriptiv și descriptiv și atribuțiile lingviștilor:

„[...] în epoca noastră, epoca științelor sociale, descrierea normelor și valorilor și a procesului prin care se ajunge la ele nu este privită ca o procedură complet neștiințifică. Astăzi, problema noastră este de a distinge aceste aspecte și de a vedea care lingvistică și care specialiști pot contribui la elucidarea lor” [9, p.225].

Ecologia limbii este un studiu al interacțiunilor dintre o limbă dată și contextul în care funcționează. Prin intermediul limbii, vorbitorul interacționează cu contextul social și natural, este influențat de acesta și îi influențează ecologia prin felul în care învață limba, o folosește și o transmite [5, p.82].

Cele trei reguli ale *planificării lingvistice* [9, p.236] identificate de Haugen depășesc arealul lingvistic, implicând atât comportamente umane, cât și conexiunea cu toate domeniile vieții vorbitorilor. Aceste reguli constituie rezultatul unui demers empiric de organizare și standardizare a spațiului lingvistic în Norvegia:

a. *Eficiența* este interpretată în funcție de costul învățării față de costul renunțării. Principiul general: o normă este eficientă dacă este ușor de învățat și ușor de folosit. Există un „conflict clar de interese” care trebuie să fie în vizorul *planificării lingvistice* și al *educației lingvistice*. Este conflictul dintre cei care au însușit o normă lingvistică și cei care nu au reușit să o însușească. Ceea ce e simplu pentru primii poate fi complicat pentru ceilalți.

b. *Adecvarea* este capacitatea limbii de a răspunde necesităților vorbitorilor săi, ca instrument al sensului referențial. *Planificării lingvistice*, de exemplu, îi revine crearea de termeni care să corespundă nevoilor științei moderne. Îi poate reveni în anumite situații și contribuția la crearea terminologiei expresivității emoționale și poetice.

c. *Acceptabilitatea* corespunde *uzajului*, ca standard de corectitudine. Există trei tipuri de *uzaj*: cel *inteligibil*, care corespunde condițiilor minime ale comunicării, cel *corect*, care satisface toate cerințele convenționale ale normelor limbii, și cel *bun*, care răspunde unor standarde mai înalte, fie de claritate, fie de frumusețe, și care trezește admirația auditoriului (cf. *Bon Usage* în franceză). În realitate, aceste diferențe se referă la grade variabile de *acceptabilitate*, în cadrul comunității lingvistice secundare, adică a unei comunități care nu este omogenă dar nici complet eterogenă.

Caracterul aplicativ și interdisciplinar al *planificării lingvistice* se evidențiază în procesele unde lingvistica nu are instrumente suficiente de intervenție:

„Atâta vreme cât planificarea lingvistică este un fel de politică lingvistică, ea are nevoie de constatările științelor politice privind arta de a stabili ce este posibil și modurile de a câștiga consensul celor guvernați” [9, p.241].

Interdisciplinaritatea este inerentă proceselor adânc implicate în *comportamente sociale*. Astfel, teoriile și instrumentele antropologice și sociologice sprijină studierea *comportamentului lingvistic*, iar psihologia contribuie la înțelegerea *comportamentului de învățare* și a *modurilor de percepție*. *Lingvistica*, în sensul pur al cuvântului sau în sens *microlingvistic*, potrivit lui Haugen, își poate limita preocupările la *microcosmosul limbii*, o *lingvistică aplicată* cere să fie inclusă în *macrolingvistică* și ia în calcul *macrocosmosul societății* în care, de fapt, trăim, vorbim și scriem. *Macrocosmosul* este acel *context* definitoriu pentru acțiunile întreprinse în politicile lingvistice [5, p.169; 9, p.241].

2. Eugen Coșeriu, format în spațiile culturale românesc și italian, cu experiență de cercetare și predare în spațiile hispanic și german, realizează o distincție în interiorul domeniului și elaborează tipologia raportului dintre limbaj și structura socială. În același deceniu cu Haugen, Coșeriu aduce o contribuție remarcabilă la crearea cadrului teoretic al sociolingvisticii în spiritul lingvisticii sale filozofico-estetice de factură integrativă. Însă, posteritatea lingvistului în sociolingvistică este „mai degrabă implicită, decât efectivă”, fiindcă contribuția lui rămâne aproape necunoscută în spațiul anglo-saxon, orientat spre soluții practice [1, p.323]:

a. *Lingvistica sociologică*, sau *sociolingvistica* propriu zisă. Se ocupă cu *diferențele lingvistice în raport cu variația structurii sociale*, accentul fiind pus pe limbaj, iar *categoriile sociale urmând să fie folosite doar ca auxiliare în cercetare*.

b. *Sociologia limbajului* (cf. *microcosmosul limbii*) ar trebui să acorde prioritate în cercetările sale *statutului social* pe care anumite variante sau *stiluri lingvistice* le au într-o *comunitate dată*, accentul fiind pus

pe dimensiunea socială a fenomenelor analizate, deci politicile lingvistice, planificarea etc. [1, p.312; 3, p.133].

c. *Sociologia limbilor* (cf. *macrocosmosul societății*) poate (și trebuie) să studieze în egală măsură „statutul” și relații socioculturale ale diferitelor limbi din cadrul unei comunități [3, p.144]

Recunoscând interdisciplinaritatea domeniului, lingvistul recunoaște, de asemenea, fluiditatea frontierelor în distincțiile stabilite, necesare doar pe plan descriptiv:

„În realitate, atât în cercetare, cât și în activități de cultivare a limbii, politică și planificare lingvistică, teoria și practica traducerii perspectivele interferează permanent cu observații și constatări oferite de toate disciplinele” [3, p.144-145].

Coșeriu evidențiază, de asemenea, importanța *contextului extraverbal*, constituit „din toate circumstanțele de natură nelingvistică, percepute în mod direct de către vorbitori. Lingvistul distinge următoarele subtipuri de *context extraverbal*: fizic, empiric, natural, practic, istoric și cultural. Iar toate contextele se îmbină într-un *univers de discurs* care constituie „sistemul universal de semnificații cărui îi aparține un discurs (sau un enunț) și care îi determină validitatea și sensul” [10, p.324].

Lista celor șase riscuri care „pot duce pe căi greșite un lingvist care va considera limbile ca separate de vorbire” constituie un manifest al interdisciplinarității în analiza raportului dintre limbă și societate și al importanței studierii acestuia în context:

a. *Riscul de a ignora relația limbajului cu extralingvisticul* și de a pierde din vedere faptul important că *limbajul*, în pofida autonomiei sale, este tocmai o formă de cunoaștere a realității „extralingvistice”.

b. *Riscul să fie respinsă sau să nu se țină cont de concepția „ingenuă” asupra limbajului*, adică de concepția proprie vorbitorilor. [...] o asemenea concepție nu se poate considera *explicație*, dar trebuie să se considere drept *condiție importantă și efectivă a limbajului* dat, fiindcă *limbajul nu funcționează pentru și prin lingviști, ci, de fapt, pentru și prin vorbitori*. Concepția proprie vorbitorului este reprezentată în cercetările sociolingvistice prin *atitudinile și percepțiile vorbitorului*, confirmând ipoteza lui Coșeriu că „ceea ce gândește un vorbitor ingenuu despre limba sa este decisiv pentru funcționarea acesteia”.

c. *Riscul de a confunda sau de a echivala generalitatea empirică* a ceea ce se observă în *limbi* cu ceea ce este universal în *limbaj*. Pe de o parte, aceasta duce la încercările de a defini categoriile lingvistice prin raportare la una sau la alta dintre limbile determinate. Pe de altă parte, aceeași echivalare implică faptul de a concepe limbajul numai ca sumă a limbilor particulare, fără a se pune întrebarea de ce există limbile, precum și de a considera teoria limbajului ca rezultat și punct final al investigației empirice a limbilor. În realitate, orice investigație a unei limbi determinate se bazează în mod necesar și încă de la început pe o anumită teorie a limbajului.

d. *Riscul de a supraestima diversitatea limbilor*, adică de a considera fiecare limbă ca pe ceva închis în sine însuși și de a nu mai găsi nicio cale de acces de la o limbă la alta, în timp ce, în realitate, fiecare limbă este, într-adevăr, un sistem istoricește specific, dar specific în interiorul a ceea ce este „universal” în limbaj, așa încât fiecare limbă este o cheie pentru toate celelalte. În teoriile educației lingvistice din ultimul deceniu apare termenul *translanguaging* [12] care discută anume căile de acces de la o limbă la alta în educația lingvistică.

e. *Riscul de a nu înțelege în mod corect caracterul tehnic al limbii*. De fapt, tehnica oricărei limbi se prezintă în descriere ca aproape infinit de complicată; și chiar se poate afirma că, dintre toate tehnicile dezvoltate de om, limbile sunt cele mai complexe. În ciuda acestui fapt, limbile se vorbesc, [...] „se realizează” spontan și fără nicio dificultate. În consecință [...] se tinde adeseori să se considere vorbirea ca o activitate inconștientă și să se presupună că vorbitorii nu sunt conștienți de regulile limbii lor. În realitate, însă, capacitatea de a vorbi – mai bine spus de a vorbi și în același timp de a înțelege vorbirea – nu se bazează, cu siguranță, pe o cunoaștere „teoretică”, precum cea a lingviștilor și a gramaticienilor. Complexă este, potrivit lui Coșeriu, gramatica gramaticienilor, nu gramatica vorbitorilor. Am adăuga aici că ideile în jurul caracterului tehnic al limbii sunt în rezonanță cu definițiile și teoriile achiziției și educației lingvistice și cu cele ale planificării corpusului lingvistic, utilizate în prezent.

f. *Riscul de a înțelege limbile* – care se abstrag din vorbire și se obiectivează cu scopul de a le cerceta – ca produse statice și de a înceta să mai considerăm limbajul ca producere. De aici faptul că vorbirea este concepută adeseori doar ca realizare circumstanțială a limbilor – și nu, în același timp, ca producere (creație) și dezvoltare a limbajului – fapt prin care relația limbă-vorbire este redusă doar la o relație de tipul cod-

mesaj. Or, vorbirea se realizează, desigur, în cadrul ei conform regulilor limbilor, dar este de asemenea, și în același timp, producerea lor. Și dacă limbile se consideră ca produse statice, deja nu se mai înțelege dinamicitatea limbajului, așa-numita „schimbare lingvistică” [11, p.40-43].

3. Sociologul francez **Pierre Bourdieu** este cercetătorul care a revizitat teoriile anterioare cu privire la *clasele sociale* și este citat practic în orice lucrare cu referire la *achiziția limbii standard, prestigiul lingvistic și clasa socială* [13]. Acesta introduce în spațiul francofon un termen definitoriu pentru contextul interacțiunii și educației lingvistice, *piața lingvistică* (1975). Termenul lui Bourdieu a răspuns unor nevoi empirice, prin analiza și descrierea valorii *capitalului lingvistic* la diferite *clase sociale* și în *educația lingvistică*. David Sankoff și Suzanne Laberge exportă noțiunea spre sociolingvistica anglo-saxonă (*linguistic marketplace*) și demonstrează că apogeul utilizării limbii standardizate are loc în jurul vârstei de 20 de ani, iar cu vârsta preferința pentru varianta standard scade [14 p.145].

a. *Piața lingvistică* se constituie ca un spațiu al practicilor lingvistice îndată ce o persoană produce un discurs și are o legătură directă cu *percepțiile, atitudinile și stereotipurile lingvistice*. *Discursul* nu este doar un mesaj destinat altor oameni spre descifrare, ci este și un produs supus evaluării. Bourdieu ia în calcul implicările economice și sociale ale competențelor pe *piața lingvistică*, termenul fiind mai mult de factură sociolingvistică [15, p.123].

b. *Discursurile* sunt modalități de *interacțiune* care integrează *realitățile lingvistice* și contribuie la *construcția realității sociale*. Interacțiunea presupune raporturi de forță simbolice, legate de prezența sau lipsa, la un grup de locutori, a stăpânirii *normelor de uzaj* legitimate de cei care dețin pârghiile pentru a dicta regulile și a atribui valoare unui discurs [5, p.195].

c. *Competența* ne permite să formulăm fraze susceptibile de a fi înțelese, însă nu garantează că aceste fraze vor trezi interes sau vor fi ascultate. Pentru aplicare este necesară cunoașterea *situației* în care aceste noțiuni vor fi materializate în *actul vorbirii*. Se pune problema *atractivității* unui anumit *discurs*, a unei *variații lingvistice*, sau a unei *limbi* printr-un fel de analogie cu produsele care au sau nu priză pe piață [16, p.42].

d. Fiecare *pieță* impune un tip de *performanță* care îi este caracteristic. *Expresia lingvistică*, sau *discursul*, se constituie din interacțiunea: *habitus lingvistic + piață lingvistică*. *Habitusul lingvistic* este caracterizat prin receptivitatea manifestată față de tensiunile existente pe *pieța lingvistică*. *Habitusul lingvistic* se distinge de competența în sensul atribuit de Chomsky prin faptul că este produsul condițiilor sociale și nu constituie doar o producere a discursului, ci discursul produs este ajustat unei situații, adică unei piețe lingvistice, sau unui câmp (cf. context) [15, p.121].

e. În procesul *achiziției lingvistice*, prima *pieță lingvistică* pentru un copil o constituie familia. A doua *pieță lingvistică* o constituie școala, unde *achiziția lingvistică* este determinată de *norma oficială*. Aceste două *piețe lingvistice* determină primele *experiențe, percepții și atitudini sociale* ale vorbitorilor cu privire la *valoarea și poziția lor socială*. Școala și educația lingvistică din perioada respectivă constituie o etapă importantă de pregătire a elevilor pentru tranziția spre *pieța lingvistică profesională*.

Bourdieu s-a pronunțat și cu privire la un *context macro lingvistic, piața limbilor*. Dacă *pieța lingvistică* definește, mai ales, raporturi de forță legate de prezența sau lipsa la un *locutor* sau *grup de locutori* a stăpânirii anumitor *norme de uzaj*, atunci *pieța limbilor* se referă la competiția dintre limbi, sau mai exact la o anumită *bursă a limbilor* care se constituie fie în interiorul unei țări, fie la nivel global. Fiecare limbă pe această piață a „*practicii simbolice cu caracter social*” [16, p.35] are o anumită *cotație* care îi determină valoarea. Astfel, există limbi cu o *cotație mare*, ușor de exportat în toată lumea, cum este engleza globală sau rusa în țările postsovietice, sau franceza în unele dintre fostele colonii. Alături de acestea, există limbi care nu iese din granițele țărilor unde sunt vorbite și unele se confruntă cu riscuri mari de a-și pierde funcționalitatea sau statutul [5, p.193].

4. **Robert L. Cooper**, specializat ca și Haugen în politica și planificarea lingvistică, reprezintă cea de a doua generație a sociolingviștilor anglo-saxoni. Lucrarea sa *Language Planning and Social Change* se consideră una de referință în domeniu. Cooper, ca și autorii de mai sus, privește *limba* ca pe un *produs social util* care se promovează reieșind din beneficiile potențiale. Învățarea unei limbi rezultă mai ușor în competențe comunicative, atunci când este conștientizată și promovată în mod atractiv finalitatea pentru cei care învață: acces la cunoștințe utile, acces la piața de muncă și ascensiune pe scara socială, facilitează incluziunea etc. [6, p.58].

Ameliorarea comunicării este scopul principal anunțat și la vedere în politica lingvistică, însă Cooper atenționează asupra scopurilor mai puțin evidente, deseori trecute cu vederea de lingviști, cele politice. Acestea

pot constitui o capcană pentru sociolingviști, fiindcă complică delimitarea clară a metodelor și scopurilor în cercetare. Cooper insistă asupra considerării aspectelor politice alături de cele economice, subliniind importanța cadrului sau contextului (frameworks) „în care urmează să fie plasat comportamentul supus unei analize” [16, p.87]¹. La Coșeriu găsim, de asemenea noțiunea de cadru:

„Cadrele intervin în mod necesar în orice activitate de vorbire, căci nu există discurs care să nu se producă într-o anumită circumstanță, care să nu aibă un „fond”. Așa cum s-a văzut, cadrele participă în mod aproape constant la determinarea semnelor și adesea substituie determinantii verbali. Însă funcționalitatea lor este mult mai largă: cadrele orientează orice discurs, dându-i un sens, și pot chiar să determine nivelul de adevăr al enunțurilor” [10, p.313-316].

Achiziției lingvistice îi revine rolul de a articula toate elementele *planificării lingvistice*. Fiindcă atât acțiunile asupra *corpusului limbii* (ortografie, lexic, terminologie), cât și cele asupra *statutului limbii* trec prin *educația lingvistică* de masă. Cu cât mai funcțională și utilă este o limbă în viața socială, politică și economică, cu atât mai mulți utilizatori va atrage. Iar cercetătorilor, profesorilor de limbi și autorităților care elaborează *politicile lingvistice* le revine misiunea complicată de a lua în calcul și aspectele non-lingvistice, deseori implicite. Astfel *limba ca resursă* sau ca *produs social*, ca și orice *schimbare lingvistică*, pentru a se afirma pe piața limbilor, este necesar să fie analizată din perspectiva a cel puțin patru cadre social-politice, inevitabile în procesul de constituire și poziționare pe piața a oricărui *produs social*:

a. *Difuzarea inovației*. Gradul de difuzare a *schimbărilor lingvistice* (schimbarea statutului, promovarea variantei standardizate, terminologiei etc.) într-un context particular, factorii care contribuie la difuzare sau o împiedică necesită să fie urmăriți și studiați multilateral ca și pentru orice alte produse inovative de utilizare în masă. Totuși, această etapă este de multe ori neglijată în *politica lingvistică educațională*. Orice *inovație*, însă, pentru a fi acceptată în societate, are nevoie de răspunsuri clare la întrebările: *cine adoptă inovația, unde, de ce și cum?* Orice *inovație* traversează câteva etape până este acceptată de publicul general sau de alți actori sociali vizați (instituții de învățământ, spre exemplu): conștientizarea sau procesul de informare, evaluarea de cei ce urmează să adopte inovația, dezvoltarea competențelor de utilizare, uzul general și frecvența utilizării [6, p.59-62].

b. *Abordare de marketing*. Promovarea unei limbi și a schimbărilor micro- și macrolingvistice ca pe un set de *strategii de marketing*, menite să schimbe *comportamentul vorbitorilor*, poate părea neobișnuită atât pentru lingviști, cât și pentru cei care elaborează politicile. Limbile și învățarea acestora nu sunt văzute de obicei ca un „produs” potrivit pentru promovare ca oricare altul. Cooper, însă, recomandă o deschidere a orizontului care ne pare pe cât de logică pe atât de posibilă. Abordarea de marketing presupune că un produs potrivit este promovat la timpul potrivit, în locul potrivit și la prețul potrivit, astfel crește probabilitatea acceptării acestui produs de un public mai larg și divers. Pentru ca produsul lingvistic să fie atractiv, este necesară respectarea a *trei principii similare celor din marketing*: formularea denumirii atractive, identificarea grupului de beneficiari, analiza comportamentului potențial al acestui grup față de produsul lingvistic. Orice produs, social sau comercial, este acceptat de consumatorul final dacă îi satisface nevoile și identifică motivația acceptării și utilizării produsului. Cercetarea *atitudinilor și percepțiilor* beneficiarilor potențiali crește considerabil probabilitatea acceptării produsului [6, p.73-75].

c. *Achiziționarea și menținerea puterii*. Termenul *politică*, ca și termenul *politică lingvistică*, se referă atât la activitatea propriu zisă în aceste domenii, cât și la cercetarea activității respective. Științele politice studiază instituțiile politice și procesele politice, iar printre cele din urmă două procese necesită atenție sporită din partea celor implicați în elaborarea politicilor lingvistice educaționale: *procesul decizional* și de exersare și *menținere a puterii* (Easton, 1968). *Puterea în cazul politicilor* constă în *abilitatea de a influența comportamentul altor oameni* și prin această definiție intră în vizorul tuturor științelor care studiază *interacțiunea socială* și în vizorul practicienilor abilitați să implementeze politici. Pentru politică *puterea este o noțiune-cheie*, fiindcă, potrivit definiției, actuale în continuare, a politologului Harold Lasswell (1936), să studiezi politica înseamnă să studiezi influența și pe cei influenți [6, p.80]. Din moment ce *politica lingvistică* implică „*acțiuni deliberate asupra limbilor*”, iar acțiunile deliberate presupun *influențarea comportamentului*, pentru a obține rezultatele așteptate din strategiile așternute pe hârtie, cei care elaborează strategiile educaționale lingvistice au nevoie de cunoștințe sau de consultanță în domeniul științelor politice. *Limba, în ecuațiile*

¹ eng. wherein behaviour may be poured to cool and harden for analysis.

politice de jocuri ale puterii, poate fi modelată într-un simbol suprem al destinului comun, însă poate la fel de bine să fie manipulată astfel încât să creeze iluzia unui destin comun. [6, p.79-87]

d. *Procesul decizional* presupune etapele de elaborare și implementare a politicilor. Politologul americano-canadian David Easton (1968) a elaborat o teorie a sistemelor politice care le reprezenta drept *sisteme schimbătoare de luare a deciziilor, nemijlocit conectate cu mecanismele de exersare a puterii politice* [6, p.87]. Din acest punct de vedere, *procesul decizional convertește nevoile și așteptările mediului în politici, traversând anumite etape. Astfel, politica poate fi văzută ca anumite comportamente sau ca un set de acțiuni implementate pentru societate atunci când obțin suficient credit de putere. Procesul decizional este însă o noțiune interdisciplinară relevantă pentru înțelegerea proceselor economice la fel de mult ca pentru înțelegerea proceselor cognitive în societate.* Economiiștii caută să înțeleagă, să descrie, să explice și să prezică *comportamentele umane* în alegerea produselor și serviciilor, iar psihologii sunt interesați de comportamentele umane în raport cu procesarea informației, utilizarea cunoștințelor și alegerea anumitor opțiuni în viață. O decizie politică, privită ca un produs social, va fi acceptată de unii membri ai societății și respinsă de alții conform aceluiași principii ca și produsele și serviciile puse la dispoziția consumatorilor de business [6, p.87-97].

Există evidențe că promovarea schimbărilor lingvistice ca pe un produs, urmând principiile marketingului, neutralizează disensiunile de ordin politic și aduce rezultate. Cooper prezintă experiența provinciilor Catalonia în Spania și Quebec în Canada. În anii 1982-83 Catalonia a utilizat pe larg panouri publicitare stradale, scenete publicitare scurte la radio și televiziune, benzi desenate în ziare și reviste, alături de alte metode recomandate de marketing, pentru a promova uzul social al limbii catalane alături de cea castelană. Oficiul limbii franceze în Quebec a elaborat un slogan publicitar alături de alte metode de promovare: „Parler bien, c'est se respecter” [6, p.75]. Sloganul a devenit parte din imaginea campaniei de *francizare* (francisisation). Atragem atenția asupra caracterului pozitiv al mesajului, care face apel la aprecierea identității personale și pune accent pe respect față de personalitatea celui care vorbește corect. Potrivit lui Allen Grimshaw, crecetările au demonstrat că „maniera în care lucrurile sunt denumite pot influența percepțiile și răspunsurile afective la adresa acestora; studiile au arătat că numele personale afectează șansele în viață ale acestora” [1, p.319].

Concluzii

Politica lingvistică educațională este definită, de la recunoașterea sociolingvisticii ca știință și până în prezent, de un cadru conceptual multilateral care aduce împreună discipline altădată abordate separat. O astfel de abordare este determinată de realizarea cercetărilor că domeniile care implică cercetarea comportamentului uman sunt atât de interconectate și impregnate de politic și de fenomene politice și sociale, încât cercetarea separată ar fi puțin rezultativă. Totodată, demersul interdisciplinar funcționează doar atunci când este studiat și înțeles atât micro-, cât și macro contextul unde se aplică politicile.

Spațiul cultural anglo-saxon, majoritar și prioritar în domeniul sociolingvisticii, trece cu mai multă ușurință peste nuanțele epistemice, cercetătorii optând pentru specializare pe anumite aspecte. Pe când spațiile culturale de origine latină, spre exemplu, insistă asupra unei tipologii și teorii mai riguroase, cercetătorii încercând să acopere mai multe aspecte și subdomenii. Totodată, nume notorii din ambele spații culturale recunosc importanța studierii și cunoașterii particularităților contextului în care se cercetează anumite subiecte și a analizei interdisciplinare a temelor cercetate. Însă, metodologia și instrumentele de cercetare elaborate pe cale empirică și verificate în numeroase contexte geografice și social-politice de sociolingviștii anglo-saxoni permit o aplicare mult mai rapidă și eficientă în cercetările de teren.

Referințe:

1. OLARIU, F.-T. Perspective coșeriene în sociolingvistica actuală. In: *ALIL*, t. LI, București, 2011, p.309-325 Disponibil: <http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A1238/pdf> [Accesat: 01.09.2019].
2. BOTA, C. Eugenio Coseriu: Linguistique et philosophie du langage. Un modèle complexe du fonctionnement langagier. In : *Revue Texto*. http://www.revue-texto.net/docannexe/file/102/bota_coseriu.pdf (22.08.2018) [Accesat: 22.08.2018].
3. COȘERIU, E. Socio- și etnolingvistica. Bazele și sarcinile lor. În: *Lingvistică din perspectivă spațială și antropologică*. Chișinău, „Știința”, 1994, p.129-156.
4. MOLDOVANU, G. *Politică și planificare lingvistică: de la teorie la practică*. Chișinău, 2007.
5. UNGUREANU, C. *Dictionar de terminologie sociolingvistica*. București: Institutul European, 2017.

6. COOPER, R. L. *Language Planning and Social Change*. Cambridge: Cambridge University Press. 1989.
7. SPOLSKY, B., & HULT, F.M. (Eds.). *Handbook of educational linguistics*. Malden, MA: Blackwell, 2008.
8. KRASHEN, S. The input hypothesis and its rivals. In: Ellis N. (ed). *Implicit and Explicit Learning of Languages*, London: Academic Press, 1994, p.45-77.
9. IONESCU-RUXĂNDIOIU, L., CHITORAN, D. *Sociolingvistica. Orientări actuale*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1975.
10. COȘERIU, E. *Teoria limbajului și lingvistica generală. Cinci Studii*. București: Editura Enciclopedică, 2004.
11. COȘERIU, E. *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală*. Antologie, argument și note de Dorel Fînar. Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009.
12. JASPERS, J. Language education policy and sociolinguistics. Toward a new critical engagement”. In: Ed. Tollefson J.W., Perez-Milans M. *The Oxford Handbook of Language Policy and Planning*. Oxford UP, 2018.
13. ASH, Sh. Social class. In: Ed. Chambers, J.K., Trudgill, P. *The Handbook of Language Variation and Change*. Blackwell Publishing, 2004.
14. MEYERHOFF, M. *Introducing Sociolinguistics*. Routledge, Taylor & Francis, 2006.
15. BOURDIEU, P. *Questions de sociologie*. Paris: Éditions de Minuit, 1984/2002.
16. BOURDIEU, P. *Ce que parler veut dire : l'économie des échanges linguistiques*. Paris: Fayard, 1982.

Date despre autor:

Angela SOLTAN, doctorandă, lector universitar, Facultatea de Litere, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: angela@soltan.md

ORCID: 0000-0002-2130-7621

Prezentat la 14.09.2019